

Katsaus

Jarkko Toikkanen

Välineen käsite ja välinemääräisyys 2010-luvulla

Mitä keinoja nykymedia käyttää vakuuttaakseen yleisönsä todenmukaisuudestaan, ja miten eri keinot koetaan? Tässä katsauksessa tarkennan yhteen totuudenjälkeisen ajan kulttuuria määrittävään käsitteeseen, joka mediatutkijoiden kanssa käymieni keskustelujen nojalla vaatii perusteellisempaa erittelyä, jotta se vastaisi paremmin 2010-luvun mediaympäristöjen haasteisiin ja vaaroihin. Tämä käsite on *media*, tai paremmin *medium*, jonka suomennan välineeksi – joksikin aistihavaintojen väliin asettuvaksi ja niiden välittymistä ilmentäväksi olioksi tai ilmiöksi. Esitän katsauksessani, että myös todenmukaisuuden kokemus on aina tietyllä tapaa välittynyt ja vaatii siksi tarkastelua.

Kantani lähestyy Seija Ridellin ja Pasi Väliahon esittämää näkemystä siitä, miten ”kokemusta, viestintää ja käsittämistä ei ylimalkaan liene muuten kuin jonkinlaisessa mediumissa” (2006, 19), mutta menetelmäni on vähemmän olemusopillinen kuin käytännöllinen. Olen Ridellin ja Väliahon kanssa yhtä mieltä siitä, miten ”eri ’mediumit’ ovat aistimisen, havaitsemisen, tuntemisen, käsittämisen, ymmärtämisen ja ajattelun potentiaalisuutta”, mutta omassa tutkimuksessani olen keskittynyt siihen, millaisia retorisia laitteita erilaiset esittämisen tavat kuten kirjallisuus, tosi-tv ja sosiaalinen media hyödyntävät ja kuinka ne ”luovat ja samalla rajaavat eriytyneitä tapoja aistia ja käsitteä” (Emt., 20). Olen nimennyt ilmiön välinemääräisyydeksi (*medium-specificity*), joka on oma suomennokseni tästä perinteisestä taiteen tutkimuksen termistä.¹ Väitän, että retoriset laitteet sekä tuottavat että soveltavat tapoja esittää välinemääräisesti eri keinoin.²

Miten todistaa, että media ja medium vaativat perusteellisempaa erittelyä? Marko Ampujan, Juha Koiviston ja Esa Väliiverroksen parin vuoden takaisen artikkelin pääpaino on *medioitumisen (mediatization)* nykyilmiön vahvan ja heikon version käsitteilyssä, mutta hekin kohtaavat työssään lähtökohtaisen ongelman siinä, miten ”hankaluudet medioitumisen määrittelyssä liittyvät olennaisesti itse median käsitteen määrittelyn pulmiin” (2014, 23). On vaikeaa osoittaa pitävästi minkään yhden medialogiikan radikaalisti muokkaavan nyky-yhteiskunnan muotoa (medioitumisen vahva versio) tai medioitumisen toimivan ainoastaan yhtenä aikakautemme monista metaprosesseista (heikko versio), jos median käsite sinänsä on hakusessa. Kuten kirjoittajat toteavat, ”valitettavasti medioitumisen puolestapuhujat eivät ole paljoakaan paneutuneet me-

dian käsitteen merkityksiin ja niihin liittyviin ongelmiin” (Emt., 24). Humanistina ja kokemuksen tutkijana voin osaltani kantaa korteni kekoon.

Toimin yliopistotutkijana Tampereen yliopiston uudessa viestintätieteiden tiedekunnassa, jonka muodostavat entiset kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden ja viestinnän, median ja teatterin yksiköt, kuten myös osa vanhasta informaatiotieteiden yksiköstä. Uuden ympäristön etu ovat uudenlaiset avaukset. Englannin oppiaineesta ponnistavana kirjallisuudentutkijana olen jo vuosia tutkinut *intermediaalista kokemusta* – millaisia mielikuvia kirjallisuuden sanojen lukeminen herättää ja miten mielikuvat koe-taan? Aiemmassa työssäni (ks. esim. Toikkanen 2017a, 2013) olen erityisesti keskittynyt kauhun kokemukseen ja parhaillaan laajennan menetelmiäni kuvan ja sanan tutkimuksesta ääni- ja tuntomielteisiin.³ Aineistoihin tulevat mukaan tosi-tv ja sosiaalinen media, myöhemmässä vaiheessa toivoakseni myös keinotodellisuuden sovellukset.

Katsaukseni jakautuu kolmeen pääosioon. Aloitan selvittelemällä välineen käsitehistoriaa (John Guillory), mikä auttaa nykykeskustelun lähtökohtien (Joshua Meyrowitz) ymmärtämisessä. Tämän jälkeen tiivistän neljä ajankohtaista näkemystä (Jeremy Packer, Jussi Parikka, Sybille Krämer, John Durham Peters). Lopuksi esittelen tutkimustani, joka hyödyntää intermediaalisuuden ja kokemuksen tutkimuksen ohella viimeisintä affektiteoriaa. Termien käytössä saa tällöin olla tarkkana. Puhuessani välineestä kyseessä on medium. Retorisia laitteita voidaan myös nimittää välineiksi, mutta selkeyden vuoksi vältän tässä tekstissä tekemästä näin. Lisäksi käytän sanaa välineisyys (*mediality*), jolla viitataan kehittämäni kolmiportaiseen malliin havainnoinnin ja esittämisen eri tasoista. Mallissa ensimmäisen tason välineisyyttä edustavat havainnot ja tuottavat perusaistimme – näkö, kuulo, tunto, haju ja maku.⁴ Toiselta tasolta löytyvät aisteihin vetoavat ja niitä aktivoivat esittämisen tavat – yksinkertaiset muodot kuten puhe, kirjoitus ja eleet ja kompleksiset muodot kuten eri taiteenlajien ja mediaformaattien koko kirjo. Kolmannelle tasolle olen alustavasti sijoittanut laajat käsitteellistykset kuten medioitumisen, massamedian ja mediakulttuurin. Mallin vakiintuessa ilmiöiden asettumista tasoille tulee tarkistaa ja monipuolistaa, ja tasoista saa totta kai olla eri mieltä ja niiden rajat pitää kyseenalaistaa.

John Guillory esittää artikkelissaan ”Genesis of the media concept” (2010) välineen käsitteen historiallisen kehityskaaren. Hän löytää Aristoteleen *Runousopista* ilmaisuuden (*hois*), joka on usein käännetty ”mediaksi” tai ”mediumiksi” mutta joka itse asiassa merkitsee monikon määräistä artikkelia (2010, 323). Tähän väärinymmärrykseen nojaten Guillory liikkuu länsimaisen ajattelun historian läpi etsien sellaisia merkkejä välineen käsitteen käytöstä, jotka olisivat yksiselitteisiä eivätkä perustuisi epäsuorasti esimerkiksi imitaation (*mimesis*) käsitteeseen. Antiikista periytyvissä taiteentutkimuksen teorioissa onkin Guilloryn mukaan ensisijaisesti kyse mimeettisyyden tarkastelusta sen eri muodoissa, ei välineen tai välineiden tutkimuksesta sinänsä. (Emt., 322.) Uuden ajan teksteistä esillä ovat muun muassa Bacon, Hobbes, Condorcet, Locke ja Wilkins, osittain epäkronologisessa järjestyksessä. Guilloryn havainto on, että heidän työnsä osoittaa selkeitä viitteitä siitä, miten välineen tutkimus lopulta muodostuu omaksi kohteekseen. Keskustelu jää silti ennakoivaksi ja epäsuoraksi keskittyen aiheisiin kuten kirjanpainotaidon kehittymisen yhteiskunnalliset seuraamukset, ajattelukyky työkaluna tai kommunikaation ehtona sekä puheen tai kirjoituksen ensisijaisuus vaikuttamisen muotona.

1800-luvun nimistä tärkeimmät ovat Hegel ja Peirce. Molemmat ovat Guilloryn mukaan välittymisen (*mediation*) ajattelijoita, joista Hegelin kaiken kattava dialektinen malli ja Peircen semioottinen teoria ovat tunnettuja esimerkkejä. Jälkimmäisen eduksi mainitaan sen soveltuvuus yksittäisten tapausten analysointiin suurten filosofisten synteisien tuolla puolen. Guillory näkeekin Peircen useiden 1900-lukulaisten tieteenalojen ja älyllisten suuntausten pioneerina – mukaan lukien (post)strukturalismin, systeemiteorian, viestinnän tutkimuksen ja informaatioteorian (Emt., 345). 1800-luvun lopulla nousuun kääntyneet kommunikaatioteknologian muodot kulminoituvat hänen mukaansa moderniin käsitykseen julkisen median luonteesta ja uusien mediaammattilaisten (kuten Edward L. Bernays) toiminnasta viestinnän kentällä. Lähes 1900-luvun alkumetreiltä lähtien välineen käsite ei ole enää epäsuora tai piilevä vaan ilmiselvä ja kaikkialla. (Emt., 348.) Sittenmin on toistuvasti kysytty, miten väline välittää, mitä välittyminen on, mikä kielen ja kulttuurin ja toisaalta eri teknologioiden ja yhteiskunnallisten olosuhteiden rooli on ja kuka näitä asioita tutkii. Guillory pohtii aihetta Saussuresta Jakobsoniin ja McLuhanista Williamsiin.⁵ Avainongelma on, miten välittyminen eroaa esittämisestä (*representation*) ja merkityksenannosta (*signification*) ja miten välineet todella mahdollistavat viestinnän sekä yleisesti että yksittäistapauksissa (Emt., 357). Lopulta Guillory päätyy kysymykseen – Adornon ja Benjaminin keskinäisen toran inspiroimana – joka on hänen mukaansa yhä vastausta vailla: miten sovittaa yhteen välittymisen teoria ja välineiden tosiasia (”how to relate the theory of mediation to the fact of media”, Emt., 359)? Tämä puute luo pohjan jatkotutkimukselle.

Työssäni vastaan haasteeseen välinemääräisyyden käsitteen ja välineisyyden kolmiportaisen mallin avulla. Tutkimalla kuvaamisen ja esittämisen tapoja tuottavia retorisia laitteita – sekä niiden antiikin aikoihin juontuvaa käyttöhistoriaa – ja soveltamalla niitä totuudenjälkeisen ajan media-aineistoihin pystyn kehittämään välittymisen teorian, joka ensisijaisesti perustuu välineiden tosiasiallisuuteen. Tulemme tietoiseksi ympäröstämme ja ymmärrämme sen toimintaa välillisesti havaintojemme kautta, ja havaintoja tehdään monenlaisten välineiden, aistien ja esittämisen tapojen, myötä. Välineillä on välinemääräiset piirteensä, joiden huomiointi mahdollistaa esitysten rakenteen ja vaikutuskeinojen analyysin. Clement Greenbergille nämä piirteet tarkoittivat maalaustaidetta, joka oli vapaa välineestä riippumattomien ideoiden ja tunteiden ilmaisusta ja välitti kuvallista kokemusta puhtaimmillaan. Greenbergin essentialistista käsitystä eri taiteenlajeista – ”Jokainen taiteenlaji on ainutlaatuinen ja omanlaisensa välineensä ansiosta.” (Greenberg, 1940) – pidetäänkin lähtökohtana tämän päivän keskusteluille välinemääräisyydestä ja sen suhteesta Horatiuksesta Lessingiin yltävään historialliseen jatkumoon. Diarmuid Costello on esittänyt, että uusi tapa ymmärtää välinemääräisyyttä on määritellä tietyn välineen luonne ”niiden intentionaalisten rakenteiden funktioksi”, joihin välineen soveltaminen käytännön tilanteessa perustuu (2008, 311). Taiteenlajeilla tai muilla välineillä ei ole pysyvää ydintä, vaan niiden käyttö on aika- ja paikkasidonnaista ja nojaa sovinnaisuuksiin. Costellon barthesilainen väite haastaa Greenbergin ja osittain myös tämän seuraajan Michael Friedin näkemykset.

Mediatutkija Joshua Meyrowitz on artikkelissaan vuodelta 1999 eritellyt kolme metaforista tapaa ymmärtää välineen käsite mediatutkimuksen kentällä. Nämä ovat väline säiliönä tai kanavana (*medium-as-vessel/conduit*), jonka avulla tai jota pitkin sisältö matkustaa paikasta toiseen; väline kielenä (*medium-as-language*), joka mahdollistaa välineen muodollisten ja rakenteellisten piirteiden tarkastelun; ja väline ympäristönä (*medium-as-environment*), jossa keskitytään välineen toiminnallisiin ehtoihin tie-

tyissä konkreettisissa olosuhteissa. (1999, 45–51.) Meyrowitz näkee McLuhanin kolmannen metaforan edellä kävijänä ja toivoo, että 2000-luvun mediateoria huomioisi viestintäteknologioiden materiaaliset ominaisuudet entistä herkemmin pelkkien välitettyjen viestien ja niiden muodon lisäksi. Meyrowitzin visio yhdistelee eri perinteitä ja asettaa haasteen uuden vuosituhaten mediatutkijoille. Esittelen seuraavaksi viimeaikaisia vastineita ja tiivistän, miten välineen käsite niissä ilmenee.

Jeremy Packer on vaatinut, että digitalisaation tulisi olla mediatutkimuksen uusi painopistealue. Packerin mukaan ideologinen kritiikki on vallinnut tieteenalaa niin pitkään, että yhteisö on unohtanut Friedrich Kittlerin tieto-opillisen ideaalin – tarkkuuteen ja selkeyteen pyrkivän viestinnän. Siinä missä ideologis-hermeneuttisten sisältöjen analysointi johtaa tieteellisen totuuden hämärtymiseen, digitaalisen median toimintamuotojen ja käytännön tulosten määrittely eliminoi epätoivotun tulkinnanvaraisuuden. (2013, 296) Kuten Packer asian ilmaisee, ”vaikutus on sisältö” (”the effect is the content”, Emt., 297), ei toisin päin. Meyrowitzin kolmeen metaforaan asemoituna Packer kiinnittyy vahvasti välineeseen ympäristönä. Hänelle 2000-luvun digitaaliset välineet, muun muassa Googlen hakukone ja armeijan miehittämättömät ilma-alukset, ovat ennen näkemättömiä digitaalisia olioita. Packer ei kuitenkaan määrittele välineen käsitettä vaan keskittyy kritisoimaan ideologista kritiikkiä omasta epistemologis-idealismista näkökulmastaan, mistä johtuen hän ei tarjoa merkittävää evästä välittämisen teorian kehittämiseen. Huomattava onkin, että vaikka digitalisaatio on tärkeä ajankohtainen ilmiö, se ei yksinään ohjaa tieteen logiikkaa tai mullista historiallista jatkumoa.

Jos Packerin käsitystä informoi yksi versio Kittlerin mediamaterialismista, niin Jussi Parikka tarjoaa toisenlaisen näkymän. Parikka kysyy kiertelemättä, ”mitä mediat sitten ovat?” (2013, 148), ja toteaa saksalaisten mediatutkijoiden (kuten Bernhard Siegert ja Wolfgang Ernst) olevan erityisen kiinnostuneita välineen käsitteen rajojen laajentamisesta. Koska Parikan oman katsauksen kärkenä kuitenkin on tämän työn sijaan kulttuuristen tekniikoiden ymmärrys mediatutkimuksen nykykentällä, hän vastaa kysymyksiinsä epäsuorasti. Packerin tapaan Parikka painottaa välineiden materiaalistien ominaisuuksien merkitystä mutta toisin kuin Packer hän haluaa myös ylläpitää välineiden poliittisten vaikutteiden ja asiayhteyksien tarkastelua. Parikan esikuvana on Siegertin kolmiosainen malli siitä, miten merkkiperustaiset tekniikat materialisoituvat ja tosiasiasa osallistuvat ympäröivään kulttuuriin samalla, kun tuottavat sitä. Siegertin mallissa ”merkkikäytänteet ovat tietyille institutionaalisille tiloille määräisiä” (”sign practices are specific to certain institutional spaces”, Emt., 154), mikä vaikuttaa välineiden välittämien viestien sisältöön ja muotoon. Parikka ja Siegert edistävät Costellon tapaan keinoja ymmärtää välineiden materiaalisuus ja välinemääräinen käyttö siten, että kytkös ideologiseen tarkasteluun säilyy. Packer taas pyrkii eliminoimaan kytköksestä johtuvan tiedollisen epävarmuuden.

Saksalaisista mediatutkijoista Sybille Krämer on paneutunut alan filosofisiin lähtökohtiin ja rajanvetoihin. Kuten Packer ja Parikka, hän on kiinnostunut välineiden materiaalisista ominaisuuksista, joiden olemuksellisia ehtoja hän pohtii. Miten välineet välittävät ja mitä välittyminen on? Krämerin teoria koostuu viestinnän teknisen tosiasiallisuuden ja ihmisten keskinäisen kommunikaation yhteen sovittamisesta, ja hän käyttää viestinviejän (saks. *Bote*) metaforaa välittämisen prosessin takaajana. Mikään viesti ei välittyisi ilman viestinviejää, mutta koska viesti ei silti koske viestinviejää sinänsä, tämä mediaalinen hahmo onnistuu tehtävässään parhaiten, kun hän itse ei herätä lainkaan

huomiota. Tällainen näkymättömyys on Krämerin mukaan johtanut tilanteeseen, jossa merkkien merkitykseen perustuvat kulttuuriset mallit ovat unohtaneet välineen olemassaolon ja jossa välineiden teknisyyttä korostavat periaatteet eivät ole välittäneet viestien merkityksellisyydestä. Krämerin kehittelemässä välittymisen teoriassa mediafilosofian keskiöön asettuukin dramaattinen viestinviejän hahmo, joka uhraa itsensä välittämänsä viestin puolesta mutta tekee sen täysin omalla tavallaan. (2015, 36–37) Krämerin välineen käsite huipentuu esimerkinomaisesti inhimillistettyyn kielikuvaan.

Myös John Durham Petersin työssä on vahva mediafilosofinen vire, mikä ajaa hänet välineiden perimmäisen luonteen äärelle. Hän jakaa Packerin, Parikan ja Krämerin tavoitteen määrittellä välineiden merkitys semioottis-strukturalistisia selitysmalleja kokonaisvaltaisemmin, ja hän on heidän laillaan kiinnostunut siitä, millaisin tavoin välineitä todella käytetään ja millaiset ympäristöt mahdollistavat erilaiset käytöt. Peters määrittelee välineet ”luonnollisen elementin ja inhimillisen taidon yhtyminä” (”ensembles of natural element and human craft”, 2015, 3) ja ”sivilisaatiollisen järjestämisen laitteina” (”civilizational ordering devices”, Emt., 5), joiden perusrakenteita tutkailmalla voi havaita, miten tämän päivän mediateoria asettuu historialliseen jatkumoon ja millainen uusi ilmiö digitaalinen media lopulta on. Petersin näkemys nojaa amerikkalaisen transsendentalismin älylliseen perinteeseen, joka Emersonista ja Thoreausta lähtien on painottanut luontoa ajattelun ja toiminnan alustana. Näin ollen välineet asettuvat hierarkiaan, jonka myötä yksilöt ja yhteisöt pystyvät yhdessä kehittämään aina kompleksisempia tapoja viestiä ja välittää viestejä, ja tapojen todelliset sovellukset konkreettisissa olosuhteissa ratkaisevat niiden menestyksen. Jos toiminta pettää, kuten ihmisrakenteisille systeemeille usein käy, mahdollisuus on palata niin sanotusti alkuun. Elementaaliset välineet kuten pilvet, tuli ja muut eläimet ovat osa luonnon infrastruktuuria, jota ymmärtämällä ja jonka varaan rakentamalla sivilisaatiollisen järjestämisen voi aloittaa uudestaan. Petersin välineen käsite perustuu ideaan luonnollisuudesta ja välittymisen teoria ideaaliin luonnollisesta kehityksestä.

Edelliset neljä tiivistelmää ajattelusta mediatutkimuksen nykykentällä osoittavat ensinnäkin, että Meyrowitzin asettamaan haasteeseen on pyritty vastaamaan, ja toiseksi, että Guilloryn kysymys välittymisen teorian ja välineiden tosiasian yhteen sovittamisesta on edelleen vaiheessa. Siinä missä Packer ja Parikka eivät suoraan kehitä välittymisen teoriaa vaan säätelevät välineiden toimintaa tietyn tieteellisen kehityksen (epistemologinen – ideologinen) ehdoin, Krämer ja Peters tematisoivat teorian ja välineiden yhteyden filosofisten kielikuvien muodossa (viestinviejä – luonto). Jälkimmäinen menetelmä luo voimakkaita mielikuvia mutta ei juuri avaa mekanismia. Omassa työssäni pyrin toisenlaiseen ratkaisuun. Kun määrittelen välineen joksikin aistihavaintojen väliin asettuvaksi ja niiden välittymistä ilmentäväksi olioksi tai ilmiöksi ja edistän välinemääräisyyden käsitettä ja välineisyyden kolmiportaista mallia tätä määritelmää vastaavasti, pystyn kehittämään välittymisen teorian, joka ensisijaisesti perustuu välineiden tosiasiallisuuteen. Aistit ja erilaiset esittämisen tavat ovat tällöin välineitä, joilla on välinemääräiset piirteensä. Tunteminen on toista kuin näkeminen tai kuuleminen, ja keinotodellisuus koetaan toisin kuin elokuva tai tietokonepelit. Retoristen laitteiden avulla on mahdollista analysoida esitysten rakennetta ja tehdä päätelmiä niiden vaikutavuudesta.

Tutkiessani kauhun kokemusta olen väittänyt, että ”kauhun kokemus on välinemääräinen”, koska jokainen kauhuesitys on johonkin esittämisen tapaan kiinnittyvä ”todellisuus, joka soveltaa yhtä tai useampaa aistivälinettä” (Toikkanen 2015). Tässä

katsauksessa esitän, että myös todenmukaisuuden kokemus on välinemääräinen. Ihmiset kokevat (tai ovat kokematta) erilaiset kohteet kauhistuttaviksi ja/tai todenmukaisiksi, ja kun jotain koetaan, kokemus on välineensä määrittämä – mitä näit, kuulit tai tunsit, kun luit, katselit tai kuuntelit? Kokemus on myös tosiasiallinen siitä huolimatta, perustuuko aistihavainto johonkin kuviteltuun tai todelliseen – mitä luulit näkeväsi, kuulevasi tai tuntevasi, kun luit, katselit tai kuuntelit? Välineiden tosiasia voi toisin sanoen haastaa vallitsevat tilannekohtaiset olosuhteet, sillä mikä tahansa esitys, taiteellinen tai arkipäiväinen, fiktiivinen tai muka-faktuaalinen, saattaa särkeä ennakkoluulomme ja johtaa poikkeukselliseen kokemukseen. ”En todellakaan odottanut tuota!”, ”En osaa selittää, mitä koin!” tai jos odotti ja osaa, kulttuuris-geneerinen tietämys takaa onnistumisen. Välittymisen teoriana mukaisesti retoriset laitteet sekä hyödyntävät että särkevät tällaista tietämystä ja tuottavat välinemääräistä kokemusta. Päätän katsaukseni tapaustutkimuksen kuvaukseen, joka ilmentää välineisyyden kolmiportaisen mallini toimintaa ja soveltamisen potentiaalia.

Yhdysvaltalaisen Travel Channel -kanavan tosi-tv-ohjelma *Ghost Adventures* (2008–) kuuluu nykyään suosittujen kummitustenmetsästysohjelmien pioneereihin. Ohjelman konsepti koostuu miespuolisesta tutkijajoukosta, joka vierailee kummiteluiliksi väitetyissä kohteissa, tutustuu niiden historiaan ja tarinoihin ja lukitsee itsensä sen jälkeen kohteeseen yöksi. Mukanaan heillä on runsas määrä teknologista välineistöä, jonka avulla heidän on tarkoitus tallentaa objektiivista todistusaineistoa yliluonnollisista ilmiöistä. Useimmiten koottu evidenssi on kuvallista (väläyksiä ja varjoja) tai äänellistä (puhetta ja kolinaa), jonka merkityksellisyyden katsoja saa päätellä itse. Suurelle osalle televisiota katsovasta yleisöstä lähtökohta on naurettava ja kestämaton, mutta kun tutkijan tavoitteena ei ole selvittää, onko yliluonnollinen totta vai ei, hän voi keskittyä tarkastelemaan ohjelman retorista sommittelua ja oppia paljon siitä, miten katsojiin pyritään vaikuttamaan (ks. Toikkanen 2017b).

Varsin usein ohjelman tutkijoiden keräämä todistusaineisto myös perustuu heidän omiin affektiivisiin reaktioihinsa, jotka vetoavat kehollisesti tuntoaistiin – lämpötilat vaihtelevat, ilma väräilee ja tilat painostavat. Työssäni olen kiinnostunut siitä, miten tutkijat itse tulkitsevat näitä tuntomielteitä, mitä he väittävät (tai ovat väittämättä) niiden merkityksestä, miten tulkinnat asettuvat kohteesta kerrottuun historialliseen kehykseen, miten kokemus välittyy katsojalle ja millainen katsojien intermediaalinen kokemus voi olla. Kyse on toisin sanoen siitä, millaisia välinemääräisiä esittämisen tapoja *Ghost Adventures* käyttää vakuuttaakseen katsojansa tapahtumiensa todenmukaisuudesta. Mitä luulet näkeväsi, kuulevasi tai tuntevasi – onko kyse jostakin todellisesta vai pelkästä vedätyksestä? Millaisia retorisia laitteita tosi-tv-formaattiin perustuva televisuaalinen esitys soveltaa? Miten ohjelma hyödyntää kulttuuris-geneeristä tietämystä – liittyen esimerkiksi goottilaisen fiktion lajityypillisiin konventioihin, viktoriaanisen ajan meedioiden ja spiritualististen istuntojen historialliseen taustaan tai vaikkapa modernin kauhuelokuvan perinteeseen (ks. Toikkanen & Kakko 2016)? Joillekin ohjelma saattaa edustaa totuudenjälkeisen ajan kokemuslähtöistä ajattelutapaa kieroutuneimmillaan. Välineen käsitteen ja välinemääräisyyden kehittämistä 2010-luvun mediaympäristöissä sen tutkiminen joka tapauksessa edistää hienosti.

Kirjallisuus

- Ampuja, Marko; Koivisto, Juha & Väliaverronen, Esa (2014). Medioituminen: iskusana, analyttinen työkalu vai uusi paradigma? *Media & viestintä* 37:2, 22–37.
- Costello, Diarmuid (2008). On the very idea of a “specific” medium: Michael Fried and Stanley Cavell on painting and photography as arts. *Critical Inquiry* 34:2, 274–312.
- Greenberg, Clement (1940). Towards a newer Laocoön. *Partisan Review* 7: 296–310.
Saataavilla: <https://west.slcschools.org/academics/visual-arts/documents/Laocoon.pdf> (luettu 13.11.2017).
- Guillory, John (2010). Genesis of the media concept. *Critical Inquiry* 36:2, 321–362.
- Kovács, Otilia (2008). Määräisyyden kategoria suomen kielessä. *Ünnepi írások Havas Ferenc tiszteletére. Úralisztikai Tanulmányok* 18. Saataavilla: <http://klimala.web.elte.hu/18/38KovacsOtilia.pdf> (Luettu 13.11.2017).
- Krämer, Sybille (2015 [2008]). *Medium, Messenger, Transmission: An Approach to Media Philosophy*. Alkup. *Medium, Bote, Übertragung. Kleine Metaphysik der Medialität*. Trans. Anthony Enns. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Meyrowitz, Joshua (1999). Understandings of media. *et Cetera* 56:1, 44–52.
- Packer, Jeremy (2013). Epistemology not ideology OR Why we need new Germans. *Communication and Critical/Cultural Studies* 10:2–3, 295–300.
- Parikka, Jussi (2013). Afterword: Cultural techniques and media studies. *Theory, Culture & Society* 30:6, 147–159.
- Peters, John Durham (2015). *The Marvelous Clouds: Toward a Philosophy of Elemental Media*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Ridell, Seija & Väliaho, Pasi (2006). Mediatutkimus käsitteiden kudelmana. Teoksessa Ridell, Seija; Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.). *Mediaa käsittämässä*. Vastapaino: Tampere, 7–26.
- Toikkanen, Jarkko (2017a). Auditory images in Edgar Allan Poe’s “The Tell-Tale Heart”. *The Edgar Allan Poe Review* 18:1, 39–53.
- Toikkanen, Jarkko (2017b, tulossa). Is a haptic ekphrasis possible? *Intermediality: History and Theory of the Arts, Literature, and Technologies*. Teemanumero *Mapping (intermediality) / Cartographie (l’intermédialité)*.
- Toikkanen, Jarkko (2017c). Välinemääräisyyden käsite 2010-luvulla. *COMS-blogi*. Saataavilla: <https://blogs.uta.fi/coms/2017/01/25/valinemaaraisyyden-kasite-2010-luvull/> (Luettu 13.11.2017).
- Toikkanen, Jarkko (2015). Naama palaa. *Kuolleen silmät*. Saataavilla: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/100460> (Luettu 13.11.2017).
- Toikkanen, Jarkko (2013). *The Intermedial Experience of Horror: Suspended Failures*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Toikkanen, Jarkko & Kakko, Tommi (2016). Spiritualismi ja Suomi vuonna 2016. *Alusta! Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden verkkolehti*. Saataavilla: <http://alusta.uta.fi/artikkelit/2016/12/06/spiritualismi-ja-suomi-vuonna-2016.html> (Luettu 13.11.2017).
- Williams, Raymond (1983 [1976]). *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Revised edition. New York: Oxford University Press.

Viitteet

---

¹ Lanseerasin suomennoksen aiemmassa tekstissäni (Toikkanen 2015), johon palaan katsauksen loppupuolella. Termin käytön yhteydessä määräisyys-sana tulee ymmärtää samaan tapaan kuin puhuttaessa kielen määräisistä artikkeleista. Määräisyys ei toisin sanoen ole numeraalisen lukumäärän tai kvantitatiivisen määrällisyyden synonyymi. Muun muassa Ottília Kovács (2008) on tutkinut ruotsin spesies-sanasta johtuvaa määräisyyden kategoriaa suomen kielessä.

² Retoriikka on vaikuttavan puheen ja kirjoituksen tiede ja taide, joka vetoaa sekä järkeen että tunteisiin. Siksi retoriikan tutkimus keskittyy siihen, *miten* jokin asia ilmaistaan, eikä siihen, *mikä* asia on kyseessä. Retorisia laitteita – eli eri tavoin toimivia kielikuvia – on satamäärin. Silva Rhetoricae -sivusto (<http://rhetoric.byu.edu/>) on useimmin käyttämiäni lähteitä.

³ Tämä katsaus kuuluu Suomen Akatemian konsortiohankkeen “The Literary in Life: Exploring the Boundaries between Literature and the Everyday” (285144, <http://www.uta.fi/ltl/en/plural/projects/ongoing/LILI.html>) tuotoksiin.

⁴ Aiemmin olen puhunut “välineellisyydestä” (Toikkanen 2017c), mutta kollegan ehdotuksesta otin käyttöön muodon “välineisyys”. Olen myös tietoinen viime aikaisesta kognitiivisesta tutkimuksesta, jonka myötä on syytä olettaa, että meillä on mainitun viiden perusaistin lisäksi muita aisteja (mm. tasapaino, asento- ja liikeaisti). Malliani voi täydentää vastaavasti.

⁵ Williams osoittaa välittymisen käsitteen monet muodot klassikkoteoksessaan *Keywords*. Termi on hänen mukaansa tarkoittanut poliittista tai hengellistä sovittelua, ideologista tai rationalisoivaa suhteuttamista tai autonomisen muodon toiminnan tarkastelua, mikä on johtanut moniin tärkeisiin väittelyihin ja kiistoihin. (1983, 204–207.)